

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Безверхня Вікторія Володимирівна

спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»
**«СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДИТИНИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ»**

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Ісаченко Вікторія Павлівна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВІДУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	7
1.1. Сутність процесу соціалізації дітей дошкільного віку	7
1.2. Соціальне виховання як складова частина процесу соціалізації дітей в дошкільному закладі освіти.....	16
1.3. Соціальний простір дошкільного навчального закладу	26
1.4. Супровід соціалізації дитини дошкільного віку як соціально-педагогічний процес.....	31
1.5. Місце та роль ігрової діяльності у процесі соціалізації дітей дошкільного віку.....	38
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	50
2.1. Аналіз результатів констатувального етапу експерименту	50
2.2. Опис результатів формувального етапу дослідження	61
2.3. Основні результати контрольного етапу експерименту.....	67
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	92

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Дошкільна освіта отримала статус першого рівня системи освіти поряд з початковим і середнім ланками освіти. Проаналізувавши цільові орієнтири на етапі завершення дошкільної освіти, представлені в державному освітньому стандарті, можна відзначити, що велике значення відводиться соціальному розвитку дитини. Це обумовлено, перш за все, тим, що дошкільне дитинство – це унікальний період, коли закладаються основи особистості, засвоюються норми соціальної поведінки, що сприяє надалі успішній реалізації людини в суспільстві.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про освіту» метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [15]. Це повною мірою зумовлює актуальність дослідження особливостей соціально-педагогічного супроводу дитини дошкільного віку в процесі соціалізації.

Якщо враховувати кількість часу, який діти проводять в дитячому садку, то очевидним стає, що заклад дошкільної освіти є важливим інститутом соціалізації для підростаючого покоління. Однак практика показує, що соціальний розвиток дитини в дошкільній організації протікає спонтанно, виходячи з можливостей і рівня професійної компетентності вихователя. У більшості програм відсутня система соціального розвитку дітей, підкріплена методичними рекомендаціями та посібниками, які вихователь зміг би використовувати в роботі.

Саме в дитячому віці у людини формується самосвідомість, і закладаються перші уявлення про самого себе, утворюються стійкі форми міжособистісної взаємодії, моральні та соціальні норми

Сучасні дослідження у сферах соціальної педагогіки та дошкільної педагогіки, що розкривають особливості соціалізації дошкільників, науковий і практичний досвід соціальних педагогів дозволили виявити

протиріччя: між необхідністю застосування сучасних ігрових прийомів для соціалізації дітей дошкільного віку і неготовністю педагогів дошкільних освітніх закладів практично їх застосовувати.

Все це дає підставу для більш глибокого вивчення окресленої проблеми в теоретичному плані і підводить до необхідності визначення ефективності використання сучасних ігрових технологій в процесі соціалізації дошкільників в сучасній дошкільній установі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці особливостей соціально-педагогічного супроводу дитини дошкільного віку в процесі соціалізації.

Відповідно до проблеми та мети визначені наступні **завдання** дослідження:

1. Розкрити теоретичні аспекти проблеми соціалізації дітей дошкільного віку.
2. Визначити основні напрямки соціального розвитку дітей в дошкільному закладі освіти.
3. Дослідити рівень сформованості соціально-значущих якостей, що впливають на успішність соціалізації у дітей дошкільного віку.
4. Розробити, впровадити та перевірити ефективність соціально-педагогічної програми для дітей дошкільного віку в умовах дошкільного закладу освіти.

Об'єкт дослідження: соціалізація дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження: соціально-педагогічний супровід процесу соціалізації дитини дошкільного віку.

Методи дослідження: теоретичний аналіз соціально-педагогічної літератури; вторинний аналіз соціально-психолого-педагогічної літератури: соціологічної, філософської, психологічної, педагогічної літератури; спостереження; емпіричний метод; опитувальні методи (бесіди, інтерв'ю, анкети), статистичні методи оцінки результатів.

Теоретична значимість дослідження полягає у тому, що: уточнено сутність процесу соціалізації дітей дошкільного віку, розкрито значення соціального виховання як складової частини процесу соціалізації дітей раннього віку, систематизовано знання про соціальний простір дошкільного навчального закладу, визначено місце та роль ігрової діяльності у процесі соціалізації дітей дошкільного віку, виявлено основні напрямки соціального розвитку дітей в дошкільному закладі освіти.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що: розроблено, впроваджено та перевірено ефективність соціально-педагогічної програми для дітей дошкільного віку в умовах дошкільного закладу освіти: доведено, що соціально-педагогічна програма, забезпечує соціальний розвиток дітей за виявленими критеріями, а також, що інтеграція діяльності педагогів і батьків, на основі залучення їх в активне спілкування, взаємодія, сприяє підвищенню їх рівня соціальних навичок в процесі соціалізації. Результати дослідження довели ефективність розробленої соціально-педагогічної програми соціалізації дітей дошкільного віку, яка може бути використана в професійній діяльності соціальних педагогів, психологів, вихователів ЗДО.

Дослідно-експериментальна база дослідження: Комунальний заклад Теплицької селищної ради «Залузький заклад дошкільної освіти». В експерименті взяли участь 20 дітей різновікової групи (4-6 років), по 10 осіб в двох вибірках групи №1 і групі № 2.

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом публікації наукових тез та виступів на Всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах: «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 15 жовтня 2020 р.), «Актуальні проблеми соціальної роботи, педагогіки та психології в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку» (Умань, 25 листопада 2020 р.), «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (Умань, 25 березня 2021 р.), «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії:

виклики сучасності» (Умань, 30 березня 2021 р.), регіональних науково-методичних та науково-практичних семінарах: «Інноваційний менеджмент в управлінні персоналом» (Умань, 8 жовтня 2020 р.), «Тренінгові технології у соціальній роботі» (Умань, 29 березня 2021 р.), «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг» (Умань, 16 квітня 2021 р.) та ін.

Публікації автора за темою дослідження: основні положення та результати дослідження викладено у 2 тезах, які опубліковані у збірниках наукових праць за матеріалами конференцій та семінарів.

Структура та обсяг магістерського дослідження: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Магістерська викладена на 81 сторінці, в тому числі містить 12 таблиць, додатки та 97 бібліографічних джерела.

ВИСНОВКИ

Теоретичне та емпіричне дослідження соціально-педагогічного супроводу дитини дошкільного віку в процесі соціалізації дає можливість зробити такі висновки:

1. Відповідно до першого завдання розкрито теоретичні аспекти проблеми соціалізації дітей дошкільного віку.

Соціалізація дітей дошкільного віку – це багатоаспектний, складний, тривалий процес засвоєння норм та установок, які необхідні для того, щоб стати повноцінним і рівноправним членом соціального середовища.

Соціально-педагогічний супровід процесу успішної соціалізації дозволяє дитині активно включатися в різні структурні елементи соціального середовища шляхом стандартизації повторюваних ситуацій, що дає можливість їй успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення.

Проблема соціалізації особистості дошкільнят обумовлюється мікросередовищем, одним з провідних який є для дитини – це дошкільний навчальний заклад. Особлива роль в процесі соціалізації відводиться батькам, родичам, вихователям, оточуючим.

Основним механізмом соціалізації в ЗДО є середовище, де дитина отримує елементарні знання, уміння, навички, які забезпечують формування в неї здатності орієнтуватися в довкіллі, набувати життєвого соціального досвіду, адекватно реагувати на явища, події, людей, предметний світ.

Від ступеня соціалізації залежить те, наскільки гармонійно розвиненим буде дошкільник, у залежності від успішності процесу соціалізації дитина поступово приймає на себе певну роль у суспільстві, вчиться вести себе у відповідності з вимогами соціуму.

2. Відповідно до другого завдання визначено основні напрямки соціального розвитку дітей в дошкільному закладі освіти.

Структурними елементами цілеспрямованого впливу на особистість дошкільника в умова садочка є:

- соціальне виховання, як найбільш вагомий фактор соціалізаційного процесу.
- соціально-педагогічний супровід соціальної адаптації дитини;
- створення предметно-розвиваючого середовища,
- організацію спілкування дитини з дітьми і дорослими,
- соціально-педагогічна діяльність спрямована на розкриття здібностей, творчих обдарувань кожної дитини;
- формування досвіду творчої, соціальної діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

Результатом взаємодії дитини з закладом дошкільної освіти та однолітками є виникнення особливих міжособистісних відносин, від якості яких залежить і соціальний статус дитини в дитячому колективі, і рівень його емоційного комфорту.

Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодшого школяра можна розглядати як специфічну технологію допомоги дитині у вирішенні проблем та труднощів, що виникають на шляху її входження у широкий світ соціальних відносин.

Визначено, що ігрова діяльність є одним з визначальних напрямків соціалізації дітей. Соціалізуючі функції гри полягають в перебудові відносин, розширенні діапазону спілкування, адаптації та соціалізації.

3. Відповідно до третього завдання досліджено рівень сформованості соціально-значущих якостей, що впливають на успішність соціалізації у дітей дошкільного віку.

Визначено, що найважливішими з особистісних якостей для успішної соціалізації є самостійність, ініціативність і відповідальність, тому саме ці якості були обрані як соціально-значущі якості у дітей дошкільного віку.

Результати діагностики свідчать, що діти дошкільного віку показали різні особливості прояву соціальних якостей особистості. Рівень соціально-комунікативного і пізнавального розвитку дітей дошкільного віку має середній і низький показники (47% і 29%). Більшість дітей має уявлення про

моральні норми і правила поведінки, але не завжди їх усвідомлено дотримуються при спілкуванні з дорослими і однолітками. Не завжди орієнтовані на правильне і безпечне поводження. Дитина із задоволенням грає з однолітками, але в грі не завжди використовує кошти емоційної виразності.

Слід констатувати, що в соціально-педагогічній практиці не створені умови для конструктивного спілкування дітей дошкільного віку. Результати досліджень показали, що педагоги не вважають процес розвитку соціальних умінь одним із пріоритетних завдань освітнього процесу в дошкільному закладі. Результати аналізу діяльності педагога показали, що робота над розвитком соціальних навичок у дошкільників безсистемна, носить недостатньо цілеспрямований характер.

У процесі дослідження батькам було запропоновано анкета, спрямована на виявлення рівня соціально-комунікативних умінь батьків і анкета на розкриття особливості спілкування батьків з дітьми. В результаті аналізу даних анкетування було визначено, що лише 30,1% батьків розуміли необхідність формування умінь спілкування у дітей, дотримувалися етику спілкування з дитиною і норми спілкування між собою в присутності дитини. Результати опитування показали середній рівень уявлень більшості батьків 49,2% про необхідність соціального розвитку дошкільнят в сім'ї. Батьків не лякало і те, що дитина може замкнутися в собі, або стати агресивним, не прийнятним в своєму оточенні однолітків.

Результати дослідження переконали в необхідності проведення соціально-педагогічного дослідження, пошуку змісту, форм і методів розвитку соціальних якостей, а значить, і оптимізувати процес соціалізації старших дошкільників в дошкільному закладі освіти.

4. Відповідно до четвертого завдання розроблено, впроваджено та перевірено ефективність соціально-педагогічної програми для дітей дошкільного віку.

Розроблена програма передбачає конструктивну співпрацю з соціальними партнерами: державні органи управління освітою; батьки; педагоги дошкільного навчального закладу; вихованці дошкільного віку, фахівці. При проведенні соціальної роботи з вихованцями, необхідно використовувати основні форми безпосередньо-освітньої діяльності: гри, ігрові технології (комунікативні, сюжетно-рольові, театралізовані, дидактичні, квест-гри).

Особливістю нашої програми є те, що процес оптимізації соціального досвіду дітей спрямований на соціалізацію дитини як особистості на основі формування соціально-значущих якостей, духовно-моральних цінностей, розвиток пізнавальних здібностей, а й на формування комунікативних умінь у дітей через взаємодію з однолітками і дорослими. Основні досягнення гри як форми роботи з дітьми, пов'язані з освоєнням світу речей як предметів людської культури, освоєнням форм позитивного спілкування; освоєнням нових соціальних ролей; розвитком статевої ідентифікації, формуванням позиції школяра.

В ході дослідження встановлено, дошкільнята групи №1, віднесені до високого рівня (38%), не відчують страху, сумніву, сором'язливості при встановленні контакту під час спілкування, не виявляють ворожості, дитячої заздрості. Старші дошкільнята перераховують мотиви, які спонукають їх до вступу в спілкування. Діти здатні керувати своєю поведінкою під час творчої праці поруч з іншими дітьми. Діти із задоволенням грають з однолітками, в грі використовують емоційну виразність. Адекватно реагують на емоційні переживання інших людей. Самостійно ставлять мету діяльності та планують її результати, самостійно вибирають матеріали для її досягнення.

Після проведення соціальної роботи з педагогами дошкільного навчального закладу на контрольному етапі дослідження спостерігається високий відсоток педагогів з високим показником рівня прояву необхідних професійних якостей. Значно зросла кількість педагогів, які перебувають на

високому рівні і які усвідомлюють, що розвиток соціальних якостей в ігровій діяльності сприяє в свою чергу успішної соціалізації дітей (59,2%).

Підвищився рівень знань у батьків, про наскільки важливо допомогти дитині розвивати її соціальні якості для успішної соціалізації. Завдяки впровадженню програми більше 50% батьків використовують гру в спільну діяльність, у 17% сімей з'явилася необхідна література для вивчення питань соціального розвитку дітей та використання ігрових методик в процесі соціального становлення особистості старшого дошкільника.

Узагальнюючи проведену роботу, можна стверджувати, що запропонована програма вплинула на позитивну динаміку в умовах, показниках і рівнях соціального розвитку дітей дошкільного віку.

Проведене дослідження не претендує на висвітлення всіх аспектів порушеної проблеми. Передусім, заслуговують на окреме вивчення такі питання, як соціалізація дошкільників у процесі залучення до різних видів творчої діяльності; вплив особистості вихователя на процес соціалізації дітей дошкільного віку.